

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

Het Kinderrechtencommissariaat over (echt)scheidingsbemiddeling
Voorstel van decreet van dhr. G. Swennen en mevr. S. Becq houdende
scheidingsbemiddeling (stuk **953** (1997-1998), nr. 1)

Opmerkingen vooraf

In de toelichting bij voorliggend voorstel van decreet (Becq en Swennen) alsook in de tussenkomsten van anderen die tijdens deze hoorzitting aan bod komen wordt voldoende ingegaan op de problematiek rond (echt)scheiding en op het belang van (echt)scheidingsbemiddeling op zich. Op cijfers van echtscheidingen als dusdanig hoef ik hier ook niet verder in te gaan. *Het is wel een teken aan de wand dat we inderdaad geen relevant cijfermateriaal hebben vanuit het perspectief van kinderen zelf.* Het Kinderrechtencommissariaat zal daar via de studieopdracht aan moeten gaan verhelpen.

Gezien de bevoegdheden van het *Vlaams Parlement* is het logisch dat hier enkel gewerkt kan worden aan erkenningscriteria en niet aan de (al of niet verplichte) invoering van bemiddeling in de echtscheidingsprocedure. Het ene kan echter niet zonder het andere en daarom verheugt het Kinderrechtencommissariaat zich ook in initiatieven op *federaal* vlak. Ook daar zou een hoorzitting nuttig zijn. Daar zou tevens een debat kunnen gevoerd worden over de al dan niet verplichte invoering van bemiddeling als stap in de procedure.

Wat betreft het voorstel van decreet ingediend door *Mevr. Ceysens* wil het Kinderrechtencommissariaat vermelden dat het inderdaad opportuun is een duidelijk onderscheid te maken tussen de inhoud van bemiddeling enerzijds en begeleiding anderzijds. Er is echter duidelijkheid vereist omtrent de inhoud van die begrippen. De hulpverlening zelf werkt al jaren met een onderscheid tussen deze twee vormen van tussenkomst. Waar de bemiddeling draait om een globale benadering van alle betrokkenen in een scheiding, rond de meerpartijdigheid dus, wordt onder begeleiding verstaan: het bijstaan van één der betrokken personen bij het verwerken van de scheiding. Doorgaans wordt dan ook gesteld dat het deontologisch onjuist zou zijn dat een zelfde hulpverlener optreedt als bemiddelaar in een gezin, terwijl hij tegelijk begeleider is van één der gezinsleden.

Wat in dit voorstel te betreuren is, is dat er zo'n scheiding tussen beroepscategorieën gemaakt wordt. Als het verdedigbaar is dat "niet-juristen moeten afblijven van het recht", geldt dat evenzeer in de omgekeerde richting, nl. dat juristen moeten afblijven van de hulpverlening. Het aantrekkelijke en het nuttige aan (echt)scheidingsbemiddeling en -begeleiding is precies de *bundeling van krachten* van verschillende beroepsgroepen, elk met hun eigen, evenwaardige inbreng van expertise. De vraag blijft ook of juristen en meer specifiek

advocaten, zelfs na een opleiding, zich snel genoeg zullen kunnen aanpassen aan de meervoudige partijdigheid, hetgeen toch een heel andere attitude vereist dan die die zo eigen is aan advocaten, nl. optreden voor één cliënt in het bijzonder. Het is ook nog maar de vraag of juristen voldoende vertrouwd kunnen raken met zware thema's als loyauteit e.d., thema's die zelfs voor vele, meer psychologisch geschoolde, professionals nog niet altijd even goed uitgeklaard zijn. Daarnaast zullen advocaten in dergelijk geval ook moeten wennen aan het hebben van kinderen als cliënten. Eigenlijk zouden zij dan moeten werken met een cliëntsysteem, hetgeen toch niet evident is.

Aanbevelingen

Het Kinderrechtencommissariaat kan zich volledig vinden in de inhoud van de toelichting bij voorliggend decreetvoorstel, vooral voor wat betreft de impact van scheiding op kinderen en het belang van het behoud van een goed contact met beide ouders. Dit belang wordt door geen enkel discipline meer onderschat en werd inmiddels ook in de regelgeving overgenomen (wet van 13 april 1995 inzake het co-ouderschap).

Erkenningscriteria

Het Kinderrechtencommissariaat is zeker voorstander van erkenningscriteria voor bemiddelaars. Veel zal echter afhangen van de inhoudelijke invulling daarvan, die grotendeels door de Regering zal gebeuren (de inhoud van de te volgen opleiding, de werkingsvereisten, de kwaliteitsbewaking, het aanstellen van de kwaliteitscommissie...) In de opleiding en in de praktijk moet er voortdurend aandacht zijn voor wat het *effect van de scheiding op de kinderen* is. De inhoud van de erkenningscriteria moet gericht zijn op het belang van het kind. Kinderen wensen doorgaans niet dat hun ouders scheiden. Indien dit dan toch gebeurt, moeten zij uit het gevecht gehouden worden en moeten zij de zekerheid krijgen van *blijvend contact met beide ouders* te kunnen behouden. In geen geval mogen zij in de rol van bliksemafleider of scheidsrechter geduwd worden.

Inhoudelijke criteria

Bij deze inhoudelijke invulling dient het *Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind* nadrukkelijk ingevoerd te worden. Meer bepaald zijn zeker de volgende artikelen van belang:

- **Art. 3.1:** Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze genomen worden door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door gerechtelijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen *de belangen van het kind* de eerste overweging.

.2: De Staten die partij zijn, verbinden zich ertoe het kind te verzekeren van de *bescherming en de zorg die nodig zijn voor zijn of haar welzijn*, rekening houdend met de *rechten en de plichten van zijn of haar ouders*, wettige voogden of anderen die wettelijk verantwoordelijk voor het kind zijn, en nemen hiertoe alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen.

.3: De Staten die partij zijn, waarborgen dat de instellingen, diensten en voorzieningen die verantwoordelijk zijn voor de zorg of de bescherming van kinderen voldoen aan de door de bevoegde autoriteiten vastgestelde *normen*, met name ten aanzien van de veiligheid, de gezondheid, het aantal personeelsleden en hun geschiktheid, alsmede bevoegd toezicht

- **Art.5:** De Staten die partij zijn, eerbiedigen de *verantwoordelijkheden, rechten en plichten van de ouders* (...) voor het voorzien in passende leiding en begeleiding bij de uitoefening door het kind van de in dit Verdrag erkende rechten, op een wijze die verenigbaar is met de zich ontwikkelende vermogens van het kind.
- **Art. 9.1:** De Staten die partij zijn, waarborgen dat een kind *niet wordt gescheiden van zijn of haar ouders tegen hun wil*, tenzij de bevoegde autoriteiten onder voorbehoud van de mogelijkheid van gerechtelijke toetsing, in overeenstemming met het toepasselijk recht en de toepasselijke procedures, beslissen dat deze scheiding noodzakelijk is in het belang van het kind. Een dergelijke beslissing kan noodzakelijk zijn in een bepaald geval, zoals wanneer er sprake is van misbruik of verwaarlozing van het kind door de ouders, of wanneer de ouders gescheiden leven en er een beslissing moet worden genomen t.a.v. de verblijfplaats van het kind.

.2: In procedures ingevolge het eerste lid van dit artikel dienen alle betrokken partijen de gelegenheid te krijgen *aan de procedures deel te nemen en hun standpunten naar voren te brengen*.

.3: De Staten die partij zijn, eerbiedigen het recht van het kind dat van een ouder of van beide ouders is gescheiden, *op regelmatige basis persoonlijke betrekkingen en*

rechtstreeks contact met beide ouders te onderhouden, tenzij dit in strijd is met het belang van het kind.

- **Art.12.1:** De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar mening te vormen, het recht die *mening vrijelijk te uiten* in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind *passend belang* wordt gehecht in overeenstemming met zijn

of haar leeftijd en rijpheid.

.2: (toepassing in gerechtelijke en bestuurlijke procedures)

- **Art.18.1:** De Staten die partij zijn, doen alles wat in hun vermogen ligt om de erkenning te verzekeren van het beginsel dat beide ouders de gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen voor de opvoeding en de ontwikkeling van het kind. Ouders (...) hebben de verantwoordelijkheid voor de opvoeding en de ontwikkeling van het kind. Het belang van het kind is hun allereerste zorg.

.2: Om de toepassing van de in dit Verdrag genoemde rechten te waarborgen en te bevorderen, verlenen de Staten die partij zijn *passende bijstand* aan ouders en wettige voogden bij de uitoefening van hun verantwoordelijkheden die de opvoeding van het kind betreffen, en waarborgen zij de ontwikkeling van instellingen, voorzieningen en diensten voor kinderopvang.

Scheidingsbemiddeling op zich kan een middel zijn, naast het principe van co-ouderschap bijvoorbeeld, om optimaal te voldoen aan de verplichtingen van het verdrag. Voormelde artikelen zullen dan ook een belangrijke plaats moeten innemen binnen de opleiding en de werking van bemiddelaars doorheen de bemiddelingsprocedure.

Belang van het kind – Participatie en eigen mening

Bij art. 3 dient men te beseffen dat *niet enkel volwassenen dit belang van het kind kunnen invullen*. De artikelen van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind hangen allemaal samen, moeten ook samen gelezen worden. Het belang van het kind kan dan ook niet bepaald worden zonder enige inbreng van het kind zelf, hetgeen voortvloeit uit art. 9 en 12.

Het betrekken van kinderen (niet enkel vereist in probleemsituaties) houdt niet enkel een *fundamentele erkenning in van het kind als persoon* maar kan daar bovenop ook nog preventief inwerken op mogelijke problemen op een later tijdstip. Net zoals het voor de ouders geldt, is het voor de kinderen ook zo dat zij zich makkelijker aan afspraken zullen houden en zich daar ook beter bij voelen wanneer zij betrokken werden bij het maken van die afspraken.

Het kind als betrokken partij

Over de situatie van kinderen bij (echt)scheiding en op grond van art.9 stelt het Kinderrechtencommissariaat nadrukkelijk dat, hoewel kinderen geen juridische partij zijn en ook geen verantwoordelijke partij bij de scheiding, zij wel degelijk *betrokken* partij zijn. Hun betrokkenheid blijkt o.m. uit cijfers van verzoeken en/of vragen die daarover binnenkomen bij bijvoorbeeld de Kinderrechtswinkel, de Kinder- en Jongerentelefoon en ook reeds bij het Kinderrechtencommissariaat. Het is evident dat kinderen zich betrokken voelen bij het uiteengaan van die twee volwassenen die hun belangrijkste leefomgeving vorm geven, die hun behoeften aan affectie, geborgenheid, veiligheid en warmte het meest vervullen. Algemeen kan gesteld worden dat

een scheiding altijd moeilijk is voor kinderen. De graad van moeilijkheid daarbij wordt mede beïnvloed door het conflictgehalte binnen het scheidingsgebeuren. *Wanneer dit conflictgehalte kan afnemen door bemiddeling en begeleiding, dan kan dit enkel positief gevolg hebben voor de betrokken kinderen.*

Tijdens de korte tijd dat het Kinderrechtencommissariaat bestaat, zijn er al een 40tal dossiers binnen, vooral van ouders. De meeste van hun vragen gaan over omgangsrecht na echtscheiding, waarbij de verzoekende ouder doorgaans argumenten aanhaalt om het contact van hun kind(eren) met de andere ouder hetzij te verbreken, hetzij in te korten. Opvallend daarbij is dat niet altijd duidelijk is wat het kind daar zelf bij voelt, of dit ook de wens van het kind zelf is. Ex-partners beoordelen elkaar doorgaans niet zo positief. Dit is ergens ook wel logisch. Echter, het niet langer appreciëren van de vroegere partner, als partner, hoeft niet in te houden dat die dan ook als ouder niet meer zou deugen. Het kan bovendien een zware last leggen op het kind, dat beide ouders wil behouden en zich verbonden voelt met de ouders, om telkens commentaar te moeten horen van de ene ouder over de andere. In tegenstelling tot de gescheiden ouders, die naar de toekomst toe minder met elkaar willen en zullen te maken hebben, wil het kind doorgaans wel verder banden behouden met beide ouders.

Precies omwille van die steeds aanwezige betrokkenheid is het ook van belang dat de kinderen bij het gebeuren betrokken worden als partner. *Dit wil geenszins zeggen dat de last van beslissingen nemen en keuzes maken op de kinderen dient gelegd te worden, wel dat zij in het hele scheidingsproces een plaats moeten hebben en, indien zij dat wensen, ook gehoord moeten kunnen worden.*

Van de bemiddelaar wordt dan ook voldoende kennis verwacht en inzicht in loyaliteitsdynamieken, alsook een kindgerichte instelling. Een bemiddelingsomgeving is bovendien ook meer kindgericht dan de doorsnee rechtbank en vindt plaats op een vroeger

tijdstip in het scheidingsverloop. Via bemiddeling kan het voor een kind misschien niet meer nodig zijn om later tijdens de gerechtelijke procedure nog eens tussen te komen.

Spreekrecht van het kind – modaliteiten

Het spreekrecht (of het recht om gehoord te worden en niet hoorrecht) werd ingevoerd in het Ger. Wb. met de wijziging van art.931, als (onvolledige) vertaling van bovenstaand artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. (Al te vaak wordt dit artikel enkel van toepassing geacht in echtscheidingsprocedures terwijl het duidelijk moet zijn dat dit “alle” procedures betreft waar zij belangen bij kunnen hebben, maar dit terzijde.) Hoewel sommige argumenten van de tegenstanders van dergelijk spreekrecht zeker valabel zijn, moeten we toch de realiteit onder ogen zien. Het zou inderdaad mooi zijn mochtencheidende partners zelf voldoende oog blijven hebben

voor de wensen, noden, rechten en belangen van hun kinderen. Doorgaans toont de realiteit ons dat zij, zeker tijdens het verloop van de echtscheiding, toch vooral vervuld zijn van hun eigen behoeften, frustraties en gevoelens. Dit is geen verwijt, integendeel, maar een loutere vaststelling. In die zin zouden we het spreekrecht van kinderen dan ook kunnen zien als een noodzakelijk kwaad, inroepbaar wanneer zij merken dat er toch niet voldoende rekening gehouden worden met wat hun eigen beleving van het hele gebeuren is. Dit noodzakelijk kwaad kan zeker opgevangen worden door de kinderen ook reeds bij de bemiddeling te betrekken.

Bij de bemiddeling moet er dus ook *ruimte* zijn voor de kinderen, moet ook gepolst worden wat zij vinden en denken en voelen. Temeer nog daar men voor de partners wel kan stellen dat hun relatie na de scheiding afgelopen is, terwijl de kinderen *hun verdere leven* de gevolgen van een scheiding zullen voelen en daarmee hun leven moeten zien te organiseren.

Het is ook vereist dat de kinderen gehoord kunnen worden op een *vertrouwelijke* manier, *afzonderlijk* dus, buiten de aanwezigheid van hun ouders. (Ook kinderen hebben recht op hulpverlening en alles wat daarbij hoort: privacy, beroepsgeheim, informatie...)

Bij de gesprekken met de kinderen moet hen ook duidelijk uitgelegd worden waartoe de bemiddeling dient, wie uiteindelijk welke beslissingen zal nemen en dat hen niet gevraagd wordt een keuze te maken.

Belangrijk is tevens dat de *broer(s)-zus(sen) relatie* nauw in het oog gehouden wordt.

(Naast het praten met de kinderen zelf, als zij dat willen, blijft het natuurlijk belangrijk dat de bemiddelaar de ouders blijft aanzetten om dat zelf ook te doen, om zelf alert te blijven voor de

signalen die hun kinderen uitzenden en om zelf oog te blijven houden voor de behoeften en gevoelens van de kinderen.)

Recht op informatie

Kinderen hebben vooral last met een scheiding wanneer zij het gevoel hebben er zomaar bij te hangen zonder dat hen uitgelegd wordt wat er precies staat te gebeuren. Zij gaan dan zelf dingen zien, een verklaring zoeken (vaak bij zichzelf), de toekomst proberen invullen (“als papa weggaat van bij mama, gaat hij mij ook wel verlaten”) enz... Zij kunnen daardoor, zeker op jonge leeftijd, zaken in de verkeerde context zetten en verkeerde consequenties trekken uit het hele gebeuren. Indien de ouders de scheiding niet zelf in het juiste kader kunnen plaatsen of indien zij het zelf moeilijk aankunnen om daar met hun kind over te praten (deels omdat ze zelf in zo’n verwarrende periode zitten), dan kan de bemiddelaar, als objectieve buitenstaander, aan het kind *duidelijk maken wat er gebeurt*. Hij kan uitleggen waarom de ouders uit elkaar gaan, hij kan benadrukken dat het niet de fout van het kind is dat dat gebeurt, dat het eindigen van hun partnerrelatie niet het einde van hun

ouderschap betekent... Onnodig te zeggen dat dit verklaren dient te gebeuren op een wijze die overeenstemt met de leeftijd en het begripsvermogen van het kind. Verklaringen kunnen op het kind een kalmerende, geruststellende en beveiligende invloed hebben.

Eenzelfde soort verduidelijkende informatie moet aan de kinderen gegeven worden in de gesprekken waarin gepolst wordt naar de beleving van het kind. Het werd reeds gezegd maar het is belangrijk genoeg om nogmaals te herhalen. Het kind moet duidelijk weten dat hij zelf geen keuzes moet maken of beslissingen moet nemen, dat hij *loyaal kan blijven naar beide ouders toe*. Dat anderen, hetzij de ouders zelf, hetzij de rechter, de knopen zullen doorhakken en dit na overweging van de belangen van alle betrokkenen.

Klimaat voor co-ouderschap

Bemiddeling kan ook positief inwerken op de praktische invulling van het *co-ouderschap*. Nu deze vorm van gedeeld ouderlijk gezag als principe werd ingevoerd, is dit zeker van belang. Uit onderzoek (De Wolf) blijkt dat, de EOT's niet meegerekend, het ingevoerde principe van co-ouderschap eerder de uitzondering blijft in de praktijk. Hoewel voldoende is aangetoond dat een echtscheiding beter te verwerken is voor de kinderen wanneer ze voelen en weten dat hun beide ouders ook na de scheiding echt ouder kunnen blijven, hetgeen pleitte voor de invoering van co-ouderschap, is de praktijk dus nog altijd anders. Bemiddeling kan bijdragen tot een klimaat waarin co-ouderschap beter mogelijk gemaakt wordt, waarbij ouders elkaar blijven erkennen als ouder, hetgeen ten goede komt aan de kinderen. Soms wordt wel eens

gezegd dat om goede co-ouders te kunnen zijn, de ex-partners eigenlijk nog beter zouden moeten overeenkomen dan voor hun scheiding. Welnu, in dit proces kan bemiddeling zeker positief inwerken. Er wordt nl. gewezen op de belangen van de kinderen en op het feit dat ex-partners toch altijd ouder blijven en dat hun kinderen niet gebaat zijn met het verder voeren van het partnerconflict binnen het ouder-zijn.

Multidisciplinariteit

Gezien een (echt)scheiding meer dan enkel een juridisch gebeuren is, dienen bij de begeleiding cq. bemiddeling ervan ook meer dan alleen juristen betrokken te worden. Verschillende vragen komen daarbij naar boven: juridisch, emotioneel, financieel enz. Voor de cliëntgerichtheid en – vriendelijkheid is het raadzaam de diverse professionals in eenzelfde circuit bij elkaar te krijgen. Op die wijze kunnen zij ook in samenspraak de uiteenlopende vragen en problemen aanpakken. Het Kinderrechtencommissariaat pleit hier voor een *bundeling* van krachten vanuit de diverse betrokken disciplines, eerder dan voor een opsplitsing per deelfacet van de (echt)scheiding.

De multidisciplinariteit houdt dus ook in dat alle facetten van de bemiddeling (het zoeken naar een bevredigend compromis, het naar elkaar halen van de uiteenlopende gestelde eisen en

verwachtingen, het horen van alle betrokkenen, het opmaken van een overeenkomst...) best binnen één dienstverleningspakket aangeboden worden aan de gebruikers. Meer praktisch gezegd: dat de gebruiker niet heen en weer moet gaan lopen om hier de financiën geregeld te krijgen, daar de omgangsregeling en nog eens ergens anders de boedelverdeling. Dit is niet enkel in het belang van de klantvriendelijkheid maar zeker ook met het oog op een zo groot mogelijke *doelmatigheid*. Na de (al of niet geslaagde) bemiddeling dienen partijen verder zonder tussenstappen de bevoegde rechtbank te kunnen vatten.

Besluit

De voordelen voor kinderen zijn legio *op voorwaarde dat* aan de inhoudelijke vereisten wordt voldaan zoals hierboven beschreven:

- De kinderen voelen zich niet zo geklemd in het conflict tussen hun ouders;
- Er is het voordeel van ontkoppeling tussen partner- en ouderrol;
- Er is blijvend contact mogelijk met beide ouders;
- De kinderen kunnen zelf ook opgevangen worden met hun vragen en behoeften;
- De kinderen kunnen zelf ook beluisterd worden, kunnen hun verhaal ook kwijt;
- De kinderen kunnen ook een inbreng doen bij de oplossing van het scheidingsprobleem.

Alles bij elkaar genomen geeft bemiddeling de kans aan kinderen om zich *betrokken* te voelen bij wat er zo dicht bij hen gebeurt. Het gevoel van “gevangen” te zitten in een gezinsbreuk, waar zij zelf geen enkele plaats in krijgen, is tot nu toe nl. één van de grootste frustraties geweest voor kinderen. Niet de scheiding zelf ligt vaak aan de basis van problemen en afgenomen gevoel van welbevinden bij kinderen, maar wel de wijze waarop die scheiding werd doorgevoerd. Wanneer door bemiddeling gewerkt kan worden aan een meer verteerbare, een meer menselijke manier van scheiden, dient al het mogelijke gedaan te worden om die bemiddeling algemeen ingevoerd te krijgen én om daar de nodige kwaliteitsgaranties bij te voorzien.

Men zou bijna kunnen stellen dat kinderen recht hebben op (echt)scheidingsbemiddeling.

BRONNENMATERIAAL

Alert Katern “Scheidingsbemiddeling” Nov. 1996

A. De Wolf: “De wet van 13 april 1995 aangaande het ouderlijk gezag: één jaar toepassing in de praktijk” in Echtscheidingsjournaal, 1997/2, p.21-29

FJIAC : “Als ouders scheiden...”, 1992

Kinder- en Jongerentelefoon, werkingsverslag 1996-97

Kinder- en Jongerentelefoon : “Kinderen over echtscheiding”, 1996

Kinderrechtswinkel : “Je wordt gehoord”, 1997

Raad van Europa, 4e Conferentie Familierecht, “La médiation familiale en Europe”, 1-2 okt 1998

Raad van Europa, Aanbeveling nr. R(98)1 van het Ministercomité over familiale bemiddeling

Mia Renders: “Scheidingsbemiddeling, een alternatief voor hoorrecht?” in CGSO Jaarboek 1994 (p.139-145)

J. Van Gils: “Wie niet weg is is gezien”, KBS, 1991

A. Vansteenwegen en K. Debremaeker: “Echtscheidingsbemiddeling: een overzicht” in W.

Dumon en C. Deneffe, Jaarboek 1993 Relaties en Seksualiteit, Gezinswetenschappelijke Informatie

Documentatie Serviceverlening (GIDS)